

ARTISTUL ATANASIE DEMIAN

Demian, — de multe ori iscălit demian cu „d“ mic, și Demian cu „e“ nu cu „a“ spre deosebire de bătrânul iconar popa Damian, — e un tânăr care în contrast cu tinerețea lui și a artei lui, e mai chel decât oricare matusalem.

Demian e fericitul care nu-și poate uita copilăria.

E pictorul copiilor și al îngerilor, — din care cauză cineva scria că Demian e atât de nevinovat încât nici nu știe să înjure (însă decând cu scandalul pentru biserica Belu din București nu mai e atât de nevinovat; cred că a comis câteva sute de înjurături, compoziții cu părinți și mai ales cu sfinți — sigur compoziții naive).

A crescut în Banat, după tată e originar din Macedonia.

După ce a terminat liceul Piaristilor din Timișoara și-a continuat studiile de specializare în țară, la Budapesta, Paris și la mănăstirile de pe muntele Atos.

Dela terminarea studiilor până acum, — desenele și picturile lui, ilustrațiile din reviste: „Gândirea“ și „Societatea de Mâine“, precum și cărțile germane, ungurești și românești, i-au răspândit numele și au făcut ca Demian să primească cele mai valoroase aprecieri și recompense pe cari le putea primi, în timpul nostru, un artist de vârsta lui: distins cu unul dintre premiile de seamă ale salonului oficial, câștigătorul premiilor prime la mai multe concursuri, numit profesor la o „Școală de arte frumoase“; apoi dela primirea spre ilustrare a celor mai bune reviste, s'a bucurat de toate recompensele până la distincția Majestății Sale Regina Maria care i-a încredințat spre împodobire, minunata „Stela Maris“ lăcașul de rugăciune, regesc, din Balcic.

Ca să prezint acum opera lui Demian voi întâmpina oarecari dificultăți pentru că termenii criticei de artă plastică sunt prea epuizați, prea banalizați din cauza lipsei de sinceritate, sau lipsei de competență cu care au fost întrebuițați, — faptul acesta a dus la nepăstrarea raportului dintre valori și astfel se îngreuiază azi criticului: prezentarea justă, iar cetitorilor: posibilitatea de a distinge a artei valoroase de diletantism, sau a unor individualități de altele.

Angajamentul meu însă se ușurează mulțumită faptului că Demian e cunoscut multora.

Opera acestui artist e produsul unei foarte pronunțate îndrăgiri a meseriei, lucrările lui sunt tratate cu dragostea cu care Mauric Meterlik, Okakura Kakuzo sau Luchian al nostru au prezentat minunăția florilor.

Demian dăruiește artei plastice o neîntrecută puritate de simțământ care-l caracterizează profund. Opera lui, în desfășurarea conținutului, are farmecul unui basm — el posedă puterea de înflorire și poetizare al poporului nostru; în grațiozitatea liniei, care amintește stampa japoneză a lui: Kiyonaga, Outamaro și arta lui Hokusai, are încântări melodice: coloratura operii lui e combinată în game dela valori bizantin-ascetice, până la nuanțe florale, primăvăratice, ritmate cu multă, cu foarte multă vrajă.

Această puritate de simțământ artistul și-a tâlmăcit-o în armonii duioase de frumoase.

A fixat în adevărate cântece liniare: poeme cu flori și fecioare și poeme cu îngeri în mișcări de o grație cum numai el știe să-i facă.

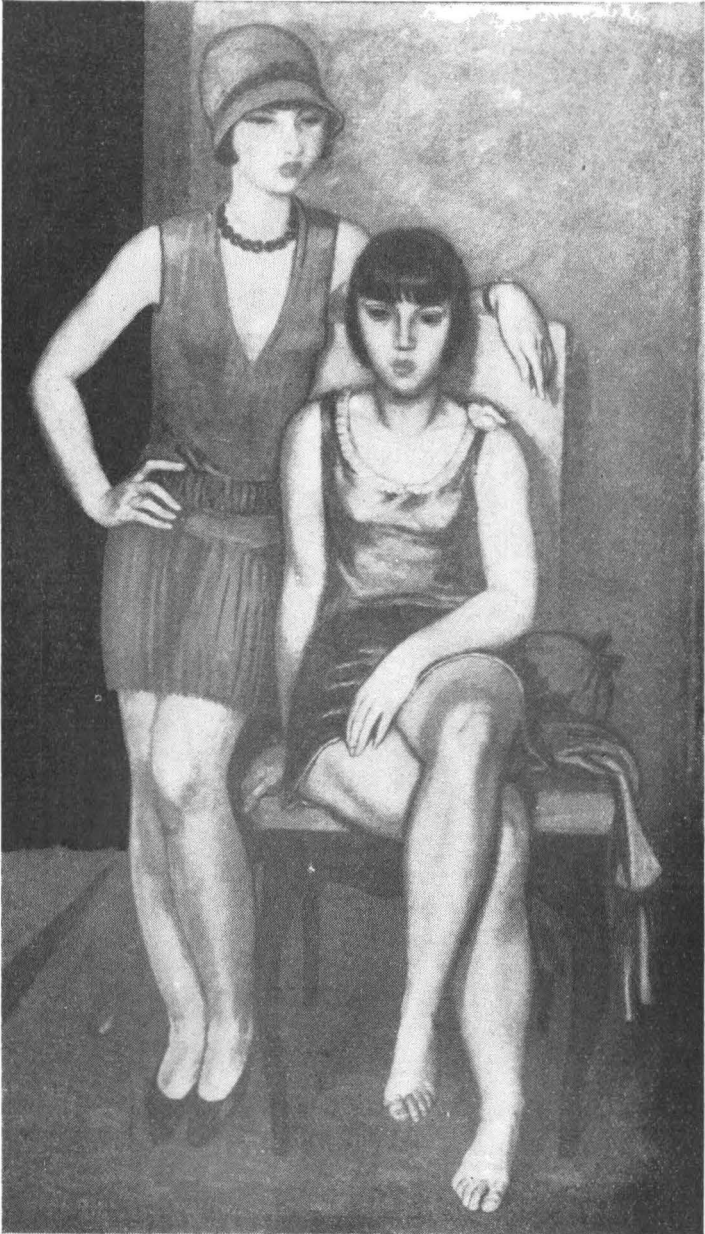
Prin câteva linii care conturează imagini, artistul povestește simplu și viu. Alternând flori, paseri, figuri omenești, etc. el redă cu mult farmec o continuitate de sentimente și acțiuni.

În ilustrația cărții, a afișului și revistei, Demian alături de A. Matei, a trecut de mult granițele țării. Ilustrația acestui artist e caracterizată printr-o linie subțire și fină contrastată în majoritate de o linie largă, ușor așternută după mlădierea dulce și elegantă a liniei principale, — această linie mai largă pare un ecou grafic, ecou ca al sunetului, care în vibrații se pierde, se stinge ușor, ușor până la ultima nuanță a existenței lui.

Expresivitatea este deasemenea o caracteristică a acestui artist. Cine cunoaște, își poate aminti din paginile „Gândirii“, „Cerbul“, care în goană fiind este săgetat în piept, — această imagine pare a fi simbolul înfrângerii avânturilor, a căderilor neașteptate.

Apoi, tot în paginile „Gândirii“ — expresivitatea îngerului cu ochi mari și cu toiagul în mână — e îngerul păzitor al somnului copiilor care parcă așteaptă cu toiagul să înlăture visurile urâte. La fel, vigneta de pe afișul expoziției românești dela Haga — boeri cu anteriori trăgând cu flintele într-o bufniță; — și mai mult chiar, afișul „Expoziției internaționale a copilului“ în care prin câteva pete de roșu și alb cuprinse în elegante contururi, și contraste de negru și gri, redă un crâmpei de dragoste și gingășie necunoscut până acum pe afișul românesc, — un afiș care prin expresivitate și claritate se evidențiază peste toate afișele.

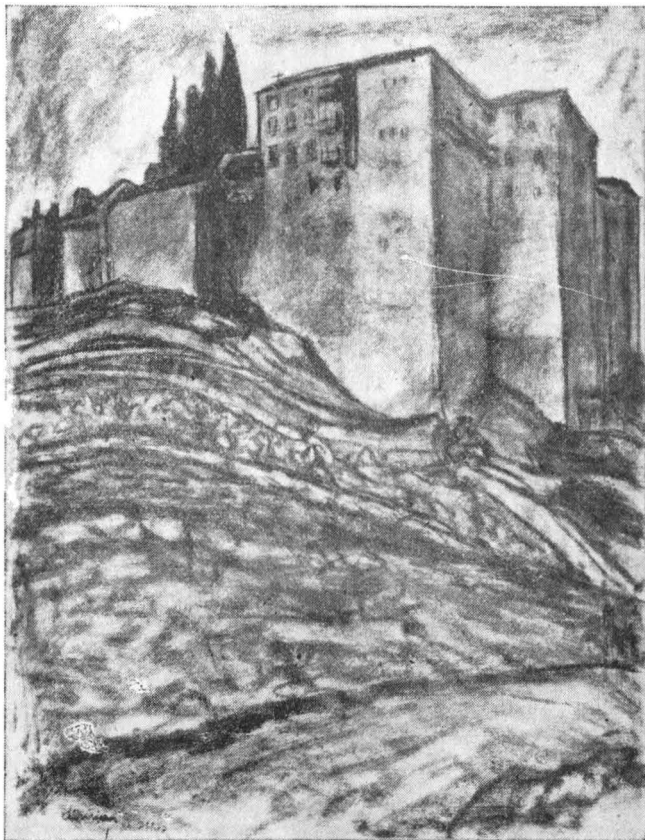
Cu toate că figurile lui D. în majoritatea cazurilor, rămân în cadrele fanteziei și imaginației copiilor, de multe ori se simte o maturitate și neliniște misterioasă, care nu este a copiilor, deși figurile sunt din lumea lor. Ex.: Scena în care din biserica cu multe cupole, es pe ferestre îngeri cu aripi mari — are ceva asemănător cu neliniștea din nopțile de veghe sau cu melancolia amurgurilor ori

*A. Demian: Cele două surori
(Pinacoteca Statului)*

cu neliniștea și melancolia ochilor Venerei lui Sandro Botticelli, creatorul fecioarelor triste și pale. Dar Demian fiind un prea expresiv poet, prin vraja liniei, nu are nevoie de tâlmăciri în cuvinte decât pentru acei cari nu-i cunosc opera.

În pictura cu ulei, în lucrările „genre“ îl caracterizează un discret erotism, și sensualitate, cari se manifestă deopotrivă în subiect, în dinamica liniei și în culoare.

*A. Demian: Mănăstirea românească
„Prodromu“ din Atos*

În pictura bisericească, D. și-a impus valoarea, prin împodobirea pereților bisericii „Stela Maris“ din Balcic, valoare care e mărită și fixată acum la terminarea picturei dela biserica Belu din București. Această biserică este una dintre cele mai frumoșe împodobite lăcașuri din țară. La pictura bisericească până la ultimul

motiv decorativ, lucrează direct pe zid fără schiță preparatoare și fără șablon, — aceasta ca să păstreze capriciile sensibilității. Valoarea lui în acest gen de pictură o putem înțelege însă numai din momentul în care observăm că el actualizează arta bizantină; dându-i noi posibilități de evoluție și imprimându-i, într'o anumită măsură, un caracter autohton. Revalorifică și actualizează arta bisericilor răsăritene prin faptul că eliberează întrucâtva individualita-

A. Demian : Portret

tea de sub impunerile — de multe ori prea exagerate — ale „tipicului“ care a micșorat importanța și aprecierea artiștilor zugravi atât de mult, încât, azi nu cunoaștem numai numele câtorva dintre pictorii bisericilor ortodoxe, — Demian a știut să-și introducă individualitatea astfel ca să nu falșifice scheletul unui stil, și, să-i dea posibilități de desvoltare atunci când acest stil era amenințat de continuitate ca simplă șablonizare. Apoi, paralel cu individualitatea a introdus și făcut să domine în coloratură, valori autohtone.

În general opera lui Demian e valorificarea sensibilității lui pe o bază cultivată din arta noastră populară și arta bizantină. Și-a câștigat farmecul povestirii, din basmele populare, a luat podoaba decorului cu paseri și vegetale de pe ulcioarele, încrustăturile și covoarele țărănești dela noi, a pătruns taina icoanelor de pe sticlă, apoi a picturii bizantine murale și după ce toate acestea artistul le-a asimilat profund, — le-a brodat o poezie a naivității și gingășiei copilărești și le-a exteriorizat după normele compoziției din bisericile noastre și cele dela Atos. Aceasta e geneza artei lui Demian. Mentalitatea lui având multe note comune cu aceia a tradiționaliștilor ortodoksiști dela Gândirea, artistul le-a concretizat ideologia în linii și imagini — aceasta atât de plastic încât s'ar putea spune că nici când un curent literar nu și-a găsit ilustratorul mai corespunzător. Domnul Oscar Walter Cisek a scris: „Identitatea dintre „Gândirea“ și arta lui Demian a ajuns să fie dintre cele mai desăvârșite, căci desenatorul a reușit să proiecteze în țesătura prețioasă a imaginilor lui, upul năzuințelor unei întregi generații deși nu rare ori a prefăcut seriozitatea în jucărie gingașe, mersul apăsător în cântec liniar și în dans“.

Inchei amintind că Demian, care nu pictează numai copii izolați ci „copilăria“ ca simbol, va împodobi în curând și biserica de dureroase amintiri din Costești, — biserică care nu peste mult va fi terminată ca zidire. Aici, pe ziduri în exterior, pe un brâu de circa 60 metri, va picta scene cu copii. El însuși mi-a spus: „Voi face dela un capăt al zidului grupuri de copii cari se joacă, apoi spre celălalt capăt se întâmplă ceva neașteptat și pe urmă câte doi îngeri ridică copii la cer“.

Va crea un basm care începe cu „a fost odată“ și va sfârși cu lacrimi. Vor fi acolo minunate accente de frumos duios și frumos turburător.

Demian va croma povestea florilor albe cu care s'au jucat flăcările și le-a prefăcut cenușe vânturilor.

PICTORUL IULIU PODLIPNY

Când d. Primministru Iorga a fost la Timișoara, a remarcat la muzeu cu multă surprindere lucrările pictorului Iuliu Podlipny, care trăește în condiții materiale mizerabile.

Artistul e invalid, fapt care fatal i-a impus ca mediul lui de inspirație să fie numai lumea schilozilor, cerșetorilor — în general a umiliților, și aceștia în compoziții cari par niște sinistre muștrări; din această cauză era de așteptat să nu prea aibe cumpărători, și ca sbaterea lui pentru agonisirea existenței să fie zadarnică. Arta lui e prea tristă și superioară ca să fie plăcută și înțeleasă de cei cari s'au obicinuit cu dulcegării și extravagante. I. Podlipny, continuă să-și

cânte durerea — cromatic, în drama contrastelor de umbre și lumini — cu o melancolie pregnantă Bunul Podlipny, deși nu cred c'a avut până acu n vre-o mulțumire sau vre-o speranță îndeplinită, continuă înfriguranta căutare de amăgiri.

Acest pictor e de origină cehoslovac, din Bratislava; — e de remarcat faptul că la noi în țară își au operele principale încă doi

1. Podlipny: Christosul de tinichea

artiști cehoslovaci, Anton Chladec, primul maestru al lui Grigorescu și sculptorul Ioan Fadrus autorul statuiei lui Matei Corvinul, din Cluj.

Podlipny e o figură pascaliană. Operele lui, par confesiunile unui pelerin din Evul Mediu, care se sbate sfâșietor sub obsesia tăcerii și pe care chinuitoarea sete de a pătrunde o taină, îl consumă

în neliniște; el pentru o trăire creștină a vieții, își mângâie — așa putea spune: evanghelic — umilii lui prieteni suferinzi.

Opera lui, prin nota slavonă de misticism și umanitate, prin iluminata redare a chinurilor impuse de soartă amintește pe Gorki și Dostoievski. În toate lucrările lui, el, redă nopțile sufletului. Cei eternizați de el sunt, după cum am mai spus, cerșetorii, schilozii și orbii — îngrozitoarea turmă de deposedați, plaga socială care Dumnezeu știe de ce a trebuit să îndure cele mai cinice schingiuri ale destinului. Tot acest convoiu bizar care te urmărește mai stăruitor decât corbul lui Edgar Allan Poe, Podlipny îl prezintă în atmosfera grea de neguri, și deseori — în momente de luciditate — îl poartă pela crucificșii tuturor răspântiilor, iar ca să ne majoreze setea lui de ziua sufletească, el coboară asupra convoiului șuvoaie de lumină, ori ni-l redă orb, trăind lucrurile într'un șbucium de senzații tactile.

E straniu apoi cum acești chinuiți se amăgesc în petreceri bizare, înăbușindu-și dorul de izbăvire cu melodii de strune ori clave de armonică — melodii cari par hohote din nopți, hohote din neguri.

Ca potențatoare a misticului și bizarului, Podlipny, în fiecare compoziție are o lumină ciudată și crucea, elemente cari te fac să nu înțelegi ce vrea să reprezinte artistul: scrâșniri, crispări de durere și revoltă ori budice imnuri de resemnare în umiliri. În peisaj, Podlipny iarăși își exteriorizează neliniștea propriului suflet: peisajul e elegiac; copaci aplecați, atrași de pământ, căsuțe mici, albe, cari se îngrămădesc neliniștite în jurul unei biserici ocrotitoare asupra căreia coboară, în valuri de culcare, lumina. D-l Miloia care s'a ocupat larg de acest artist, a scris: „El nu reprezintă oameni, ci „umanul“; el nu înfățișează câmpii existente ci peisaje „pământești“ în care omul ia parte ca figurant inconștient mânat de un destin dușman“.

Ca să ne facem o idee mai clară despre opera lui Podlipny, voi descrie două din lucrările lui.

Intr'o compoziție în care lumina par'că e resfrântă prin cristale, — un convoi de pelerini schilozii, cari trăesc prin suferințe, cu un prapore agățat de o creangă și cu o cruce lungă făcută tot din simplă creangă, au poposit lângă un „Christ de tinichea“ și-și murmură în hău o rugăciune neauzită de nimeni. Acest convoiu rătăcitor obsedat de o viziune, pare că nu știe de unde vine, dar are de gând să se oprească pela toți crucificșii uitați pela răspântiile drumurilor.

Alta. „Stăpânul“, e un călător cu dobitoace blânde, care străbate agale printre șuvoaiele de umbre și lumini — acesta pare că e un trecător prin lumină și neguri într'o lume ireală.

Din punct de vedere tehnic, al stăpânirii elementelor în care se exprimă, opera lui Podlipny are aceiași valoare. După cum ca fond e simbolic și profund omenesc, în modul de exprimare e și

realist și decorativ. Desemnul lui e impecabil, culorile lui sunt cu mult rost puse, — sunt culorile unui expresionist. Lucrează mai mult în alb și negru. În grafică are o tehnică individuală, lucrează cu cretă neagră într'un fel nu prea cunoscut la alți pictori.

È de remarcat în lucrările lui, perspectiva aeriană și liniară, — cerul în peisaj nu e un simplu plan înălțat vertical, ci, ai impresia unor adâncuri săpate în atmosferă.

Apoi, cel mai caracteristic și impunător element în lucrările acestui artist e luminat; tot dinamismul e redat prin lumina care nu e reprezentată prin simple pete colorate mai deschis, nu e redată ca efect, ci ca ființă care izbucnește în șuvoaie și se potolește în clar-obscur; o tânguire de nuanțe a momentului când se naște, se zămislește umbra din îngânarea luminei cu întunerecul. E clar obscurul creat prin voluptoasa întrepătrundere a luminei cu întunericul. Pentru Podlipny difuziunea luminei în negură e un moment de beatitudine cromatică.

Sugerează pe Breughel, Ell Greco, Grünewald și Van Gogh.

Podlipny, posedă o fantezie bogată, dar opera lui e produsul unei puteri de vis care trece marginile fanteziei normale. Acest fapt l'a determinat pe dl Adrian Maniu — când I. P. a avut expoziție la București — să-l compare cu cei mai mari artiști cari au trăit „noștri de vrajă blestemată“, „cu o fantezie care trece dela geniu la nebunie.

EXPOZIȚIA INTERNAȚIONALĂ A COPILULUI

Despre această expoziție, care va avea loc în primăvara anului 1932, s'a scris mai de timpuriu, însă cum revista noastră apare foarte rar, noi numai acum avem înbucurătoarea ocazie să însemnăm acest valoros eveniment, și aceasta, în legătură cu afișul lui Demian.

Principala persoană care se ocupă cu organizarea acestei expoziții, e pictorul și criticul de artă N. N. Tonitza.

Cine altul afară de d-l Tonitza putea fi încredințat cu organizarea sărbătoarei copilului?!

D-l N. N. Tonitza este unul dintre cei mai valoroși pictori ai țării și tot de acest atribut se poate bucura — mai mult ca ori cine — în critica de artă plastică, ca înțelegător și îndrumător al generației tinere.

Apoi tot dânsul, iubitorul copiilor, a fixat în colori cu nuanțe de muzicalitate unele din cele mai minunate portrete de copii, cunoscute în arta românească.

Desigur că Domnia sa va duce la bun sfârșit această expoziție care va fi cât mai completă și interesantă; d-l Tonitza a scris:

„Deoparte vor fi bătrânii cu vasta lor învățătură, cu pozitiva lor experiență, cu ordinea lor severă, cu disciplina lor călită în lupta aprigă a vieții și cu respectul lor aproape superstițios față de tradiție.

De cealaltă parte, *copiii* cu fermecătoarea lor inexperiență, cu armonioasa lor desordine, cu întraripata lor nedisciplină, cu spaima lor pentru tot ce este impus prin tradiție și autoritate — și cu pa-

Afiș de Demian

siunea lor pentru tot ce este mișcare slobodă, grație și joc, pentru tot ce este bucurie a vieții, pentru tot ce este desinteresată *înfrățire* cu semenii planetari sub, pentru toți, egal milostiva sărutare a unui soare, pe care foarte mulți dintre ei, curând poate, nu-l vor mai vedea“.

Pentru noi, expoziția are mare însemnătate din toate punctele de vedere. In primul rând, fiind o expoziție internațională, pentru

țara noastră va fi o mare cinste. Pentru arta plastică va fi o revelație a farmecului creațiunii copilărești. Dar cea mai însemnată parte va fi din punct de vedere psihologic și pedagogic, unde se vor lămuri multe utilități, pentru slabul nostru învățământ experimental.

Multe sisteme pedagogice au considerat (și consideră încă) copilul, nu ca un om în devenire, ci ca un om în miniatură și l-au

Afiș de Demian

educat în sensul oamenilor maturi. Neținând seamă de lumea copilului și de sensibilitatea lui, l-au modelat prematur, într'un sens străin de necesitățile lui. În general, toată inițierea culturală a copiilor e forțată și seacă.

Desigur că aceasta e o cauză pentru care lipsește din noi entuziasmul nobil și moralul sănătos, sau după cum spune d-l To-

nitza: „pricina etern exasperantei încetinelii cu care omenirea pășește spre idealurile ei spirituale“.

Creдем că tot din cauza prea timpuriei înlocuirii a libertății copilărești, cu o forțată înțelegere cerebrală, — în ochii copiilor, înlăcrimați de emoție pentru tot ce este frumos, se înstăpânește prea curând aceea înfiorătoare melancolie a desiluziei, a visurilor și plăcerilor realizate sau a plictiseli — aceasta atunci când abia încep să-și trăiască viața.

La această crimă se ajunge totdeauna când se aplică metode cari țin seama de cel căruia îi sunt aplicate.

Gătuim copilăria nu cu o indiferență criminală, grăbind, prin educație, tineretul spre maturitate, spre o viață prea seacă, prea cerebrală și absolut lipsită de farmec.

Sufletul lor curat ca și aripile îngerilor din febrila lor imaginație, e cătrănit de răspunsurile noastre sterile date cu lipsă de simț și considerație.

Setea lor sufletească zilnic miile lor de întrebări ale începutului impuse de via lor curiozitate, sunt brutal atrofiate de răspunsurile noastre glaciale.

La „Expoziția Internațională a Copilului“ lumea lui plăpândă se va deschide ca o floare, ce se roagă să fie înțeleasă și cruțată. Copilul, acest îngeresc început al omului, seraficul preludiu al vieții mature, ni se va prezenta peste considerațiile de limbă de confesiune și localitate, toți exprimându-se în același limbaj, în universalul limbaj al artei plastice, mai ales al graficeii. Copilăria, viața de scurt timp în care se mai răsfrânge castitatea Dumnezeiască în om, ne va fi tălmăcită în sburdălnicia liniilor și în nuanțarea plină de farmec și bucurie a culorilor.